

КУНЦ С. В.,аспірант кафедри міжнародного
та європейського права*(Державний університет «Київський
авіаційний інститут»)***УДК 343.137.5****DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.2.73>****МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ЛЮДИНИ НА ОСВІТУ:
АНАЛІЗ КЛЮЧОВИХ МІЖНАРОДНИХ ДЖЕРЕЛ**

У статті досліджується визначальні міжнародні джерела, у яких містяться міжнародно-правові стандарти забезпечення права людини на освіту. Зазначено, що серед основних та найперших джерел знаходиться Загальна декларація прав людини 1948 року, у який були проголошені фундаментальні вихідні підвалини забезпечення права людини на освіту. Доведено, що у наступних міжнародних джерелах зміст положень Декларації стосовно складових права людини на освіту розкриваються та трактується більш детально. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 року) та Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (ратифікований Україною в 1973 році) поряд із Декларацією становлять Міжнародний Білль про права людини (неофіційна назва), які, разом узяті, вважаються авторитетним набором міжнародних стандартів прав людини, що можна сказати й про стандарти прав людини на освіту. Досліджено, що у переліку основних міжнародних джерел, що відносяться до сфери міжнародно-правових стандартів прав людини на освіту, знаходяться Конвенції, Рекомендації, Декларації, Хартії, Резолюції, Комюніке, Протоколи, Стандарти, Правила тощо, які деталізують та розвивають положення Загальної декларації 1948 року. Встановлено, що з моменту підписання у 1957 року «Римських договорів» (двох основоположних євроінтеграційних договорів: Договір про заснування Європейської економічної спільноти і Договір про заснування Європейської спільноти з атомної енергії) почалося створення цілісної системи європейської освіти за єдиними стандартами. Пізніше ці два договори почали називати в одніні – «Договором про заснування Європейської Спільноти», а в 2009 році він був перейменований на «Договір про функціонування Європейського Союзу», у якому стосовно сфери освіти ЄС наголошувалося на розвиток європейського виміру в освіті, заохочення мобільності студентів та викладачів, підтримку співпраці навчальних закладів, розвиток обміну інформацією та досвідом тощо. Доведено, що ідея створення єдиного освітньо-культурного об'єднання європейських країн, у тому числі й університетів, була розвинута у Великій хартії університетів 1988 року. Обґрунтовано, що створення системи європейської освіти за єдиними стандартами почалося після прийняття наступних трьох дуже важливих міжнародних документів: Лісабонської конвенції (1997 р.), Сорбонської декларації (1998 р.) та Болонської декларації (1999 р.). Підкреслено, що в міжнародних джерелах-стандартах на негативні можливі наслідки впровадження «транснаціональної освіти» або створення системи «транскордонної вищої освіти» практично не звертається уваги, а навпаки, тільки визначаються можливі позитивні аспекти. Висловлюється занепокоєність, що у вітчизняних дослідженнях процесам транснаціоналізації освіти або створенню транскордонної вищої освіти надається здебільшого суто позитивний аспект, а іноді із явно рекламним забарвленням,

тим самим впливаючи на свідомість студентів про бажаність отримання кращої освіти за кордоном завдяки принципу мобільності. Серед міжнародних документів у формі конвенцій виділено Конвенцію про права дитини (1989), Міжнародну конвенцію про захист прав усіх трудящих-мігрантів та членів їхніх сімей (1990) та Конвенцію про права осіб з інвалідністю (2006), бо саме ці джерела регулюють право на освіту найбільш незахищених верств населення, які у сучасних умовах більше когось страждають від дискримінації, міграційної кризи, гуманітарних катастроф, збройних конфліктів. Робиться висновок, що міжнародні правові акти як частини національних законодавств значною мірою впливають на формування державної політики в галузі освіти. У той же час існує багато не врегульованих ще міжнародним правом аспектів гарантування людині її права на освіту, а це, у свою чергу, заважає процесам удосконалення національних законодавств, оскільки якісне законодавство може бути прийнято лише на підставі цілісної системи розроблених, узгоджених та прийнятих міжнародних стандартів.

Ключові слова: міжнародні джерела, міжнародно-правові стандарти, права людини, право на освіту, забезпечення права на освіту, охорона й захист права на освіту.

Kunts S. V. International Standards for Protecting the Human Right to Education: Analysis of Key International Sources

The article examines the defining international sources that contain international legal standards for ensuring the human right to education. It is noted that among the primary and foremost sources is the Universal Declaration of Human Rights of 1948, which proclaimed the fundamental underlying foundations for ensuring the human right to education. It is proven that in subsequent international sources, the content of the Declaration's provisions regarding the components of the human right to education are disclosed and interpreted in greater detail.

The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (adopted by the UN General Assembly on December 16, 1966) and the International Covenant on Civil and Political Rights (ratified by Ukraine in 1973), together with the Declaration, constitute the International Bill of Human Rights (unofficial name), which, taken together, are considered an authoritative set of international human rights standards, which can also be said about standards for the human right to education.

It has been established that the list of principal international sources relating to the sphere of international legal standards for the human right to education includes Conventions, Recommendations, Declarations, Charters, Resolutions, Communiqués, Protocols, Standards, Rules, etc., which elaborate and develop the provisions of the Universal Declaration of 1948.

It has been determined that since the signing of the "Treaties of Rome" in 1957 (two fundamental European integration treaties: the Treaty establishing the European Economic Community and the Treaty establishing the European Atomic Energy Community), the creation of a comprehensive system of European education under unified standards began. Later, these two treaties came to be referred to in the singular as the "Treaty establishing the European Community," and in 2009 it was renamed the "Treaty on the Functioning of the European Union," which, regarding the sphere of EU education, emphasized the development of a European dimension in education, encouraging student and teacher mobility, supporting cooperation between educational institutions, developing information and experience exchange, etc.

It has been proven that the idea of creating a unified educational and cultural union of European countries, including universities, was developed in the Magna Charta

Universitatum of 1988. It is substantiated that the creation of a European education system under unified standards began after the adoption of the following three very important international documents: the Lisbon Convention (1997), the Sorbonne Declaration (1998), and the Bologna Declaration (1999).

It is emphasized that international source-standards pay practically no attention to the negative possible consequences of implementing "transnational education" or creating a system of "cross-border higher education," but on the contrary, only identify possible positive aspects. Concern is expressed that domestic research on the processes of transnationalization of education or the creation of cross-border higher education is given a predominantly positive aspect, and sometimes with clearly promotional coloring, thereby influencing students' consciousness about the desirability of obtaining better education abroad through the principle of mobility.

Among international documents in the form of conventions, the Convention on the Rights of the Child (1989), the International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families (1990), and the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (2006) are highlighted, because these sources regulate the right to education of the most vulnerable segments of the population, who in modern conditions suffer more than others from discrimination, migration crisis, humanitarian disasters, and armed conflicts.

The conclusion is drawn that international legal acts as parts of national legislation significantly influence the formation of state policy in the field of education. At the same time, there are many aspects of guaranteeing a person's right to education that are not yet regulated by international law, which, in turn, impedes the processes of improving national legislation, since quality legislation can only be adopted on the basis of a comprehensive system of developed, agreed upon, and adopted international standards.

Key words: *international sources, international legal standards, human rights, right to education, provision of the right to education, protection and defense of the right to education.*

Проблема дослідження полягає в тому, щоб серед існуючих міжнародних джерел виділити ті, які містять основоположні міжнародно-правові стандарти у сфері забезпечення права людини на освіту.

Метою статті є дослідження змісту виділених ключових міжнародних джерел, що містять міжнародно-правові стандарти забезпечення права людини на освіту. **Завданнями** є аналіз наукових праць, міжнародних джерел та національних законодавчих актів, у яких визначені міжнародно-правові стандарти забезпечення права людини на освіту.

Результати дослідження. Протягом майже століття світова та європейська спільноти поряд із встановленням інших міжнародних стандартів у суміжних сферах (культура, наука, здоров'я, труд, відпочинок тощо), накопичили найбагатший досвід розробки, узгодження та прийняття міжнародно-правових стандартів щодо забезпечення права людини на освіту та їх імплементації у національні законодавства.

Серед основних та спочатку найперших джерел необхідно назвати Загальну декларацію прав людини 1948 року (Universal Declaration of Human Rights) (далі – Декларація), у якій були проголошені основні природні права людини, зокрема й право на освіту.

У трьох пунктах статті 26 Декларації стисло, але з приголомшливою ємністю та точністю були сформульовані фундаментальні вихідні підвалини, а саме: кожна людина має право на освіту; освіта повинна бути безплатною, хоча б початкова і загальна; початкова освіта повинна бути обов'язковою; освіта повинна бути спрямована на повний розвиток людської особи і збільшення поваги до прав людини і основних свобод; батьки мають право пріоритету у виборі виду освіти для своїх малолітніх дітей [1, art. 26].

Отже, у Декларації, яку можна вважати одним з перших джерел міжнародних стандартів у сфері освіти, відображено, але без детального розкриття, такі категорії-складові, як: освіта, право на освіту; доступність освіти; вік людини, що претендує на освіту; спрямованість та сприяння освіти; вибір виду освіти.

У наступних міжнародних джерелах зміст статті 26 Декларації стосовно складових права людини на освіту розкриваються та трактується більш детально.

Так, у Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права (прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 року) визначається таке: початкова освіта повинна бути обов'язковою і безплатною для всіх; середня освіта в її різних формах, включаючи професійно-технічну середню освіту, має бути відкритою і доступною для всіх шляхом вжиття всіх необхідних заходів і, зокрема, поступового запровадження безплатної освіти; вища освіта повинна бути однаково доступною для всіх на основі здібностей кожного шляхом вжиття всіх необхідних заходів і, зокрема, поступового запровадження безплатної освіти; елементарна освіта повинна заохочуватися або інтенсифікуватися по можливості для тих, хто не проходив чи не закінчив повного курсу початкової освіти; має активно проводитися розвиток мережі шкіл усіх ступенів, повинна бути встановлена задовільна система стипендій і повинні постійно поліпшуватися матеріальні умови викладацького персоналу; держави, зобов'язуються поважати свободу батьків обирати для своїх дітей запроваджені державними властями школи, що відповідають певному мінімуму вимог щодо освіти, забезпечувати релігійне та моральне виховання своїх дітей відповідно до власних переконань [2, ст. 13 та 14].

Того ж 1966 року та того ж дня був прийнятий Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (ратифікований Україною в 1973 році), у якому по всіх раніше прийнятих міжнародних стандартах було повністю підтверджено право людини на освіту, у тому числі додано зобов'язання держав забезпечувати свободу батьків і законних опікунів щодо релігійного і морального виховання своїх дітей [3, ст. 18].

Наведені вище два Міжнародних пакти поряд із Декларацією становлять Міжнародний Білль про права людини (неофіційна назва), які, разом узяті, вважаються авторитетним набором міжнародних стандартів прав людини, що можна сказати й про стандарти прав людини на освіту.

Стосовно Міжнародного Білля про права людини, як «ООНівської тріади» сукупності міжнародних документів, науковиця А. Н. Наконечна дослідила цю тріаду крізь призму потребного підходу та встановила дуже цікавий факт, що потреби (інтереси) у сфері культурно-духовної складають 3 випадки (8 %), у той же час потреби соціального захисту – 9 випадків (24 %), політичні потреби – 6 випадків (16 %) та економічні – 5 випадків (13 %) [4, с. 28].

Здається, що наведені А. Н. Наконечною відсотки стосовно культурно-духовної сфери, хоча вони і нижче, але все ж показують важливість та значення визначення у тріаді міжнародних джерел міжнародно-правових стандартів щодо забезпечення права людини на освіту.

Поряд із розглянутими вище основними міжнародними джерелами, у сфері міжнародно-правових стандартів на освіту людини можна назвати багато інших, а саме:

– *Конвенції*: Конвенція про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти (1960 р.); Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (1965 р.); Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації по відношенню до жінок (1979 р.); Конвенція про корінні народи, які ведуть племінний спосіб життя у незалежних країнах (1989 р.); Конвенція про права дитини (1989 р.); Міжнародна конвенція про захист прав усіх працюючих мігрантів і членів їх сімей (1990 р.); Конвенція про визнання кваліфікацій з вищої освіти в європейському регіоні (Лісабонська конвенція, 1997 р.); Міжнародна конвенція про заборону і негайні заходи по викорінюванню найгірших форм дитячої праці (1999 р.); Конвенція про охорону та заохочення різноманітності форм культурного самовираження (2005 р.); Конвенція про права людей з інвалідністю (2006 р.);

– *Рекомендації*: Рекомендації по боротьбі з дискримінацією в області освіти (1960 р.); Рекомендації про становище вчителів (1966 р.); Рекомендації про виховання в дусі

міжнародного взаєморозуміння, співпраці і миру і виховання в душі поваги до прав людини і основних свобод (1974 р.); Рекомендації про розвиток освіти дорослих (1976 р.); Рекомендація N R (83) 13 Комітету міністрів Ради Європи «Про роль середньої школи в підготовці молоді до життя» (1983 р.); Рекомендації про визнання навчальних курсів і свідоцтв про вищу освіту (1993 р.); Рекомендація 1248 (1994 р.) «Про освіту для обдарованих дітей» (Парламентська асамблея Ради Європи); Рекомендація 1281 (1995 р.) «Про гендерну рівність у галузі освіти» (Парламентська асамблея Ради Європи); Рекомендації щодо статусу викладацьких кадрів вищих навчальних закладів (1997 р.); Перегляд Рекомендацій про технічну та професійну освіту (2001 р.); Рекомендація 1501 (2001 р.) «Обов'язки батьків і вчителів у вихованні дітей» (Парламентська асамблея Ради Європи);

– *Декларації*: Всесвітня декларація про освіту для всіх (1990 р.); Делійська декларація (1993 р.); Саламанкська декларація про принципи, політику та практичну діяльність у сфері освіти осіб з особливими потребами (1994р.); Декларація і Комплексні рамки дій з виховання в душі миру, прав людини і демократії (1995 р.); Гамбургська декларація про навчання дорослих (1997 р.); Декларація про вищу освіту для XXI століття (1998 р.); Спільна Декларація «Про гармонізацію архітектури європейської системи вищої освіти» (Сорбонська декларація, 1998 р.); Спільна декларація міністрів освіти Європи «Європейський простір у сфері вищої освіти» (Болонська декларація, 1999 р.); Прийнята в Ресіфі Декларація Групи дев'яти багатонаселених країн (О-9) (2000 р.); Дакарська декларація (2000 р.); Пекінська декларація Групи дев'яти багатонаселених країн (О-9) (2001 р.); Грацька Декларація (2003 р.); Загальна декларація про культурне розмаїття (2005 р.); Декларація Організації Об'єднаних Націй про прав корінних народів (2007 р.);

– *Хартії*: Велика хартія університетів (Magna Charta Universitatum), прийнята 18 вересня 1988 р.; Хартія Ради Європи з освіти для демократичного громадянства й освіти з прав людини (Парламентська асамблея Ради Європи, 2010 р.);

– *Резолюції*: Резолюція № 1 Постійної конференції європейських міністрів освіти «Про нові завдання вчителів та їхню підготовку» (1987 р.); Резолюція 48 сесії ЮНЕСКО «Інклюзивна освіта: шлях у майбутнє» (2008 р.);

– *Комюніке*: «Towards the European higher education area». Communique of the meeting of European Ministers in charge of Higher Education in Prague on May 19th 2001;

– *Протоколи*: Протокол № 1 до Конвенції Ради Європи про захист прав людини і основних свобод (1952 р.); Протокол про заснування Комісії примирення та добрих послуг для вирішення розбіжностей, які можуть виникнути між державами, які беруть участь у Конвенції про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти (1962 р.);

– *Стандарти*: «Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти» (ESG) (2015 р.);

– *Правила*: Стандартні правила ООН щодо забезпечення рівних можливостей для осіб з інвалідністю (1993 р.) тощо.

Проаналізувати всі наведені вище міжнародні джерела не можливо через стислі рамки статті, але далі, виходячи із обраного Україною курсу на євроатлантичну інтеграцію, доцільно дослідити ті міжнародно-правові стандарти, які були закладені у підвалини створення та розвитку європейської освіти за єдиними стандартами, бо саме до європейської системи освіти прагне приєднатися наша країна.

Створення цілісної системи європейської освіти за єдиними стандартами почалося з підписання у 1957 року «Римських договорів» (англ. Treaties of Rome) – двох основоположних євроінтеграційних договорів: Договір про заснування Європейської економічної спільноти і Договір про заснування Європейської спільноти з атомної енергії. Пізніше ці два договори почали називати в однині – «Договором про заснування Європейської Спільноти», а в 2009 році був перейменований на «Договір про функціонування Європейського Союзу» (далі – Договір). У Договорі стосовно сфери освіти Європейського Союзу (далі – Союз) зазначено, що Союз спрямовує свою діяльність на: розвиток європейського виміру в освіті; заохочення мобільності студентів та викладачів; підтримку співпраці навчальних

закладів; розвиток обміну інформацією та досвідом із питань, спільних для освітніх систем держав-членів; заохочення розвитку обміну молоддю та фахівцями з соціо-освітніх питань та заохочення участі молоді в демократичному житті Європи тощо [5, коментар до ст. 165].

З часом ідеї, які були закладені у Договорі, були розвинені в рішеннях конференцій міністрів освіти європейських держав, зокрема в Маастріхтському договорі (1992 р.).

Ідея створення єдиного освітньо-культурного об'єднання європейських країн, у тому числі й університетів, була розвинута у Великій хартії університетів (Magna Charta Universitatum) (далі – Хартія), яка була прийнята 18 вересня 1988 року на з'їзді ректорів європейських університетів з нагоди 900-річчя Болонського університету.

У Хартії було сформульовано три фундаментальних принципів, на яких мала ґрунтуватися діяльність європейських університетів. *Перший принцип незалежності*: у своїх дослідницькій і викладацькій напрямках діяльності університет повинен мати інтелектуальну й моральну незалежність від політичного впливу та економічних інтересів влади. *Другий принцип* полягав в тому, що викладання й дослідження повинні бути неподільними, а студенти мають бути залучені до процесу пошуку знань та їх кращого розуміння. Відповідно до *третього принципу* університет має бути майданчиком для вільних досліджень і дискусій [6].

Говорячи про створення системи європейської освіти за єдиними стандартами не можна не торкнутися наступних трьох дуже важливих міжнародних документів. Йдеться про Лісабонську конвенцію (1997 р.), Сорбонську декларацію (1998 р.) та Болонську декларацію (1999 р.).

Лісабонська конвенція (повна назва – Конвенція про визнання кваліфікацій з вищої освіти в європейському регіоні) крім суто технологічно-юридичних моментів визнання кваліфікацій з вищої освіти на теренах ЄС, визначила та розкрила зміст низки основоположних термінів, що мають відображати єдиний європейський освітній простір. Надано дефініції таким категоріям: доступ до вищої освіти; допуск до вищих закладів; оцінка закладів або програм; оцінка індивідуальних кваліфікацій; компетентний орган визнання; вища освіта; вищий заклад освіти; програма з вищої освіти; період навчання.

Так, під вищою освітою розуміються всі види курсів навчання чи циклів курсів навчання, професійної підготовки або підготовки до наукових досліджень після середньоосвітнього рівня, які визнані відповідними органами держав-підписантів як такими, що належать до її системи вищої освіти, а вищими закладами освіти вважаються такими, що надають вищу освіту і визнані компетентним органом держави-підписантом як такий, що належить до її системи вищої освіти [7, ст. I.1].

Сорбонська декларація (повна назва – Спільна Декларація «Про гармонізацію архітектури європейської системи вищої освіти» чотирьох міністрів, що представляють Великобританію, Німеччину, Францію і Італію) крім суто декларативних положень, які в цілому повторюють положення попередніх міжнародних актів, у своєму тексті зафіксувала три положення стосовно освітнянських прав студентів, які більше притаманні конвенції [8].

Болонська декларація (повна назва – Спільна декларація міністрів освіти Європи «Європейський простір у сфері вищої освіти») була логічним продовженням ідей, закладених у Сорбонській декларації. Крім цього, цим актом країни-учасниці узгодили спільні вимоги, критерії та стандарти національних систем вищої освіти й домовилися про створення єдиного європейського освітнього простору до 2010 року [9, п. 1 – 4].

У Болонській декларації не зазначено напряму про можливість розповсюдження її положень на інші країни або можливість приєднання до неї. Проте, як зазначає науковець Є. Красняков, освітній проект Болонського процесу принципово відкритіший до зовнішнього світу. У реформуванні системи вищої освіти вже беруть участь не лише країни-члени Євросоюзу, а й країни Азії, Балканські країни, а також східноєвропейські країни пострадянського простору [10].

У Болонському процесі, крім держав-учасниць, на правах «консультативних членів» активну участь беруть Рада Європи і ЮНЕСКО, а також п'ять впливових пан-європейських

університетських Асоціацій: Європейська університетська Асоціація, Європейська Асоціація інституцій вищої освіти, Європейський студентський союз, Європейська асоціація забезпечення якості у вищій освіті, Міжнародна освітня пан'європейська структура [11].

Розвиток та вдосконалення Болонської реформи здійснюється через проведення міжнародних конференцій, які збирають міністрів освіти з усіх країн-учасниць кожні два роки. За час упровадження Болонського процесу проведено шість таких міжнародних конференцій: у Болоньї (1999 р., Італія), Празі (2001 р., Чехія), Берліні (2003 р., Німеччина), Бергені (2005 р., Норвегія), Лондоні (2007 р., Велика Британія) і Льовені (2009 р., Бельгія). Підсумковими документами цих конференцій були комюніке, які складено у формі рекомендацій та вони не передбачають санкцій і покарань у разі невиконання будь-яких вимог.

Про міжнародну відкритість Болонського процесу яскраво свідчать положення, які сформульовані у Комюніке конференції європейських міністрів вищої освіти (Льовен та Лювен-ля-Ньов, 28-29 квітня 2009 року). Зокрема, у цьому документі зазначено, що європейським інституціям вищої освіти необхідно ще більше *інтернаціоналізувати* свою діяльність та долучитися до всесвітньої співпраці з забезпечення стабільного та гармонійного розвитку (sustainable development). Привабливість та відкритість європейської вищої освіти підкреслюватимуть спільні європейські дії. Конкуренція на всесвітній арені має бути доповнена посиленням діалогом у сфері освітньої політики та партнерською співпрацею з іншими регіонами світу, зокрема завдяки організації Болонських форумів освітньої політики, що залучатимуть розмаїття залучених сторін. *Транснаціональна освіта* має керуватися Європейськими стандартами та настановами з забезпечення якості освіти, що застосовуються в рамках Європейського простору вищої освіти, та відповідати Настановам ЮНЕСКО/ОЕСР щодо забезпечення якості у транскордонній вищій освіті [12, п. 16 та 17].

Треба зазначити, що в міжнародних джерелах-стандартах на негативні можливі наслідки впровадження «транснаціональної освіти» або створення системи «транскордонної вищої освіти» практично не звертається уваги, а навпаки, тільки визначаються можливі позитивні аспекти. Сучасна практика вже переконливо доказала та продовжує й далі надавати приклади того, що негативні наслідки поряд із позитивними мають місце, і держави починають цьому процесу створювати перепони, докладати зусиль для протидії цьому явищу.

Нажаль у вітчизняних дослідженнях процесам транснаціоналізації освіти або створенню транскордонної вищої освіти надається здебільшого суто позитивний аспект, а іноді із явно рекламним забарвленням, тим самим впливаючи на свідомість студентів про бажаність отримання кращої освіти за кордоном завдяки принципу мобільності.

Досліджуючи ключові міжнародні документи, що регламентують право на освіту, не можна не звернути увагу на такі міжнародні джерела, як Конвенцію про права дитини (1989), Міжнародну конвенцію про захист прав усіх трудящих-мігрантів та членів їхніх сімей (1990) та Конвенцію про права осіб з інвалідністю (2006). Саме ці документи регулюють право на освіту найбільш незахищених верств населення, які у сучасних умовах більше когось страждають від дискримінації, міграційної кризи, що набула зараз гуманітарної катастрофи, яка викликана масовим напливом мігрантів до Європи з охоплених війнами країн Африки і Близького Сходу, важких умов, з якими стикаються особи з інвалідністю, які піддаються численним або загостреним формам дискримінації за ознакою раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних та інших переконань, національного, етнічного, аборигенного чи соціального походження, майнового стану, народження, віку або іншої ознаки.

Вітчизняні та закордонні науковці також висловлюють подібні думки. Так, науковець Р. В. Марченко, досліджуючи проблеми міжнародного-правового регулювання права на освіту, у висновках до своєї статті зазначає: «Міжнародно-правове регулювання права на освіту є важливим кроком у забезпеченні рівних можливостей та розвитку суспільства. Хоча міжнародні документи та механізми моніторингу створюють правову основу для захисту цього права, залишається багато роботи для забезпечення його ефективної реалізації у всьому світі. Держави повинні докладати зусиль для подолання існуючих викликів, щоб

освіта стала доступною та якісною для всіх, незалежно від соціального чи економічного статусу» [13, с. 298].

До основних міжнародних стандартів освіти також можна віднести:

– Міжнародну стандартизацію оцінювання (PISA) – Програма міжнародного оцінювання студентів від Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) є одним із найбільш впливових інструментів для порівняння якості шкільної освіти в різних країнах. PISA вимірює знання та навички 15-річних учнів у таких галузях, як математика, читання та природничі науки, і дозволяє оцінити, наскільки учні готові до життя в сучасному світі. Результати PISA використовуються для аналізу освітніх політик і розробки стратегій для підвищення рівня освіти на національному рівні;

– IB (International Baccalaureate) – міжнародний бакалаврат. Міжнародна організація бакалаврату (IB) пропонує програми для учнів від 3 до 19 років у більш ніж 150 країнах. Ця програма спрямована на розвиток критичного мислення, міжкультурного розуміння та відповідальності за навколишнє середовище. Програма IB вважається одним із найбільш престижних стандартів освіти у світі та визнається провідними університетами. Основною метою IB є підготовка учнів до глобальних викликів, з якими вони зіштовхнуться у майбутньому;

– ISO 21001 – система управління освітніми організаціями. Це міжнародний стандарт, який визначає вимоги до системи управління для освітніх організацій. Він спрямований на підвищення якості навчального процесу та забезпечення інклюзивної, рівної та доступної освіти для всіх. Стандарт також враховує індивідуальні потреби учнів, надаючи особливу увагу тим, хто потребує спеціальних умов навчання;

– ЮНЕСКО – глобальні стандарти для інклюзивної та якісної освіти. ЮНЕСКО займається розробкою стандартів для забезпечення рівного доступу до якісної освіти у всьому світі. Її глобальні ініціативи включають розробку стратегії щодо стійкого розвитку освіти (Education for Sustainable Development, ESD), яка сприяє вихованню у студентів навичок для вирішення глобальних проблем, таких як зміни клімату, мир і рівність. ЮНЕСКО також працює над удосконаленням педагогічних підходів та створенням інклюзивного освітнього середовища [14].

Висновок. Здійснений аналіз ключових міжнародних та європейських документів, що регламентують право на освіту, свідчить про наявність певного стану забезпечення міжнародними стандартами бажання та намірів людей різного віку та фізичних можливостей отримувати сучасну, якісну та повноцінну освіту протягом всього свого життя, у тому числі й на безплатній основі, без дискримінації осіб і соціальних груп за ознаками раси, релігії, статі, етнічної приналежності, походження, національності, матеріального стану або сексуальної орієнтації. Міжнародні правові акти як частини національних законодавств, а також резолюції, декларації, які мають статус рекомендаційних документів, значною мірою впливають на формування державної політики в галузі освіти. У той же час існує багато не врегульованих ще міжнародним правом аспектів гарантування людині її права на освіту, а це, у свою чергу, заважає процесам удосконалення національних законодавств, оскільки якісне законодавство може бути прийнято лише на підставі цілісної системи розроблених, узгоджених та прийнятих міжнародних стандартів.

Список використаних джерел:

1. Universal Declaration of Human Rights. United Nations. URL: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>
2. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права. Прийнято 16 грудня 1966 року Генеральною Асамблеєю ООН. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042?find=1&text=%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82#Text
3. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. Прийнято 16 грудня 1966 року Генеральною Асамблеєю ООН. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043?find=1&text=%D0%B2%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%B2#Text

4. Наконечна А. М. міжнародний білль про права людини крізь призму потребового підходу. *Вісник Національної академії правових наук України*. Том 25, № 3, 2018. С. 28 – 45. DOI: 10.31359/1993-0909-2018-25-3-28
5. TOMÁŠEK, M., ŠMEJKAL, V. та ін. Коментар до Договору про функціонування ЄС, Договору про ЄС та Хартії основоположних прав ЄС. Прага: Wolters Kluwer ČR, 2024, 1780 с. URL: https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/komentar_do_dogovoru_pro_funkcionuvannya_yes.pdf
6. ВЕЛИКА ХАРТІЯ УНІВЕРСИТЕТІВ 2020. Переклад виконано Донецьким національним університетом імені Василя Стуса, 14 жовтня 2022 р., м. Вінниця, Україна. URL: <file:///C:/Users/ADMIN/Downloads/MCU2020%20-%20Ukrainian%20-%20English.pdf>
7. Конвенція про визнання кваліфікацій з вищої освіти в європейському регіоні. Ліссабон, 11 квітня 1997 року. *Збірка договорів Ради Європи. Парламентське видавництво*, Київ 2000. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_308#Text
8. Спільна Декларація «Про гармонізацію архітектури європейської системи вищої освіти» чотирьох міністрів, що представляють Великобританію, Німеччину, Францію і Італію. Сорбонська декларація. URL: <https://nau.edu.ua/ua/menu/navchannya/bolonskij-proczes/sorbonska-deklaracziya.html>
9. Спільна декларація міністрів освіти Європи «Європейський простір у сфері вищої освіти». Болонська декларація. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_525#Text
10. Красняков Є. Міжнародні нормативно-правові акти про освіту та їхній вплив на формування державної політики в галузі освіти України. *Комітет з питань освіти, науки та інновацій Верховної Ради України*. 04 вересня 2012р. URL: https://kno.rada.gov.ua/news/Publikatsiji/VI_skl/73183.html
11. Т. Огаркова Болонський процес - ідея «п'ятої свободи» в сучасному суспільстві знань. ОСВІТА.UA. URL: https://osvita.ua/vnz/high_school/4902/
12. Болонський процес у період до 2020 року – Європейський простір вищої освіти у новому десятилітті. Комюніке конференції європейських міністрів вищої освіти, Льовен та Лювен-ля-Ньов, 28-29 квітня 2009 року. Європейський освітній портал. URL: [http://www.edupolicy.org.ua/files/Louvain_Communique\(2009\).pdf](http://www.edupolicy.org.ua/files/Louvain_Communique(2009).pdf)
13. Марченко Р. В. Міжнародно-правове регулювання права на освіту. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, Серія ПРАВО. Випуск 86: частина 5. С. 294 – 299. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.5.42>
14. Міжнародні стандарти освіти. *Офіційний сайт American international school and university*. 24 вересня, 2024. URL: <https://aisu.school/mizhnarodni-standarty-osvity/>

